

ε) Ἡ ἀνατολική ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ρουμανικῆς γλώσσης.

στ) Ὁ ὄρος «βοσκός» εἰς τὴν ρουμανικὴν καὶ οἱ ἀντίστοιχοι βαλκανικοί.

Ἐκ τῆς τετάρτης ἐνότητος παρουσιάζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον:

α) Ἡ συμβολὴ τοῦ B.P. Hasdeu εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ γλωσσικοῦ ὑποστρώματος.

β) Σανσκριτικά καὶ σπουδαὶ εἰς τὴν Ρουμανίαν.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ὁ C. Poghirc ἀναγορεύεται διδάκτωρ με θέμα διατριβῆς: «Αἱ σχέσεις τῆς ἀρχαίας μακεδονικῆς γλώσσης μετὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν». Τὰ συμπεράσματά του ὁ Ρουμάνος φιλόλογος καὶ γλωσσολόγος ἀνεκοίνωσε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ διάλεξιν, τὴν ὁποίαν ἔδωσε εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ὡς προσκεκλημένος τοῦ Γλωσσολογικοῦ Σπουδαστηρίου τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν ἐνδελεχῆ μελέτην ὄλων τῶν ὑλικῶν, τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται εἰς τὴν ἀρχαίαν μακεδονικὴν, ὁ Poghirc ἀπέδειξε τὴν ἑλληνικότητα τῆς μακεδονικῆς διαλέκτου. Ἡ ἐμβριθὴς καὶ τεκμηριωμένη ἀποψὶς του ἔχει ἀσκήσει σοβαρὰν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς κύκλους τῶν βαλκανολόγων, ὥστε ἔκτοτε διακεκριμένοι ἐπιστήμονες, οἱ ὅποιοι ἐνωρίτερον εἶχαν ὑποστηρίξει τὴν ἰλλυρικὴν ἢ θρακικὴν προέλευσιν τῆς μακεδονικῆς, νὰ διακηρύσσουν τὴν ἑλληνικότητα ἐξ ὀλοκλήρου ἢ ἐν πολλοῖς. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ μεταβολὴ εἰς τὴν θέσιν τοῦ Βουλγάρου Ἀκαδημαϊκοῦ V. Georgiev.

Ἐπομένως ἀξίζει κάποτε ἡ διδακτορικὴ διατριβὴ καὶ μερικὰ μελετήματά του νὰ μεταφρασθῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρὸς πληρεστέραν καὶ ἐγκυροτέραν ἐνημέρωσιν ἐδικῶν καὶ μὴ.

ΑΧ. Γ. ΛΑΖΑΡΟΥ

CONSTANTINE CAVARNOS, *Byzantine Sacred Art*, β' ἔκδοσις ἀναθεωρημένη καὶ ἐπηρεξημένη, Institute for Byzantine and Modern Greek Studies, Belmont, Mass. 1985 σελ. 171.

Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶχεν ἐκδοθῆ τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1957, ὅμως αἱ κατὰ τὸν μετέπειτα χρόνον ἐλθοῦσαι εἰς φῶς νεώτεραι εἰδήσεις καὶ ἡ τριακονταετῆς πείρα ἔπεισαν τὸν συγγραφέα νὰ προβῆ εἰς ἀναθεώρησιν καὶ συμπλήρωσιν τῶν παλαιῶν κεφαλαίων καὶ τὴν διεύρυνσιν αὐτοῦ διὰ προσθήκης νέων κεφαλαίων, διὰ τῶν ὁποίων δίδεται σαφεστέρα ἔννοια τοῦ ὄρου Βυζαντινὴ θρησκευτικὴ τέχνη. Πρέπει νὰ τονισθῆ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ὁ Καβαρνός, ἐπηρεασμένος παλαιότερον ἀπὸ τὸν ἀείμνηστον ἀγιογράφον Κόντογλου καὶ τὰς εἰς πλεῖστα βιβλία ἐκπεφρασμένας ἀντιλήψεις του περὶ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης καθὼς καὶ ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν μετὰ τῶν μαθητῶν του ἐξωγράφησεν ἐκεῖνος ἀναριθμήτους ναοὺς, γνωρίζων δὲ ἐξ ἄλλου ἐξ ἰδίας σπουδῆς τὴν κοσμικὴν καὶ θρησκευτικὴν τέχνην τῆς Ἑλλάδος, τῆς Εὐρώπης πάσης καὶ τῆς Ἀνατολῆς, διεμόρφωσεν ἰδίαν ἀντίληψιν περὶ τῆς οὐσίας τῆς Βυζαντινῆς τέχνης καὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν τέχνην τῶν ἄλλων ἔθνων καὶ ἀπὸ τὴν κοσμικὴν τέχνην γενικῶς, ἀντίληψιν τὴν ὁποίαν μετὰ λαμπρὰν καὶ σαφῆ ἀνάλυσιν μᾶς παρέχει διὰ τοῦ παρόντος βιβλίου του.

Κατὰ τὸν Καβαρνὸν ὑπὸ τὸν ὄρον Βυζαντινὴ θρησκευτικὴ τέχνη νοεῖται ὄχι μόνον ἡ ζωγραφικὴ εἰς τὰ διάφορα εἶδη τῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ τὰ ἱερὰ σκευὴ καὶ ἡ ὕμνωδια καὶ οἱ ὕμνοι καὶ ἡ μουσικὴ καὶ ἀκόμη καὶ ἡ θρησκευτικὴ πίστις καὶ ἔξαρσις κατὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν. Ὁ μὴ συνεξετάζων ὄλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς Ὁρθοδόξου λατρείας δὲν δύναται νὰ ἀντιληφθῇ τὸ ὑπόβαθρον τῆς τέχνης αὐτῆς, ἡ ὁποία διαφέρει ἄρδην τῆς κοσμικῆς, στηριζομένης εἰς ἄλλου εἶδους θεώρησιν τῆς ζωῆς. Ἡ ἔκθεσις τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν γίνεται με ἀθθεντικὴν γνῶσιν, λαμπρὰν ἀνάλυσιν, ζέσιν καὶ γλαφυρότητα καὶ σαφήνειαν, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ κατανοῇ καὶ νὰ πείθεται. Εἴκοσι τέσσαρες εἰκόνες παρατιθέμεναι εἰς τὸ βιβλίον συμβάλλουν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν λεγομένων. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀποτελεῖ λαμπρὸν πόνημα αἰσθητικῆς τῆς τέχνης. Εἰς τὴν *Εἰσαγωγήν* ἀναλύεται ἡ διαφορὰ τῆς θρησκευτικῆς τέχνης καὶ τῆς κοσμικῆς, διαφορὰ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ, ἡ διαφορὰ τῆς Ὁρθοδόξου τέχνης καὶ τῆς Δυτικῆς, τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἐπιδράσεως ἐκάστης. Εἰς τὸ *περὶ Βυζαντίου* κεφάλαιον ὁ Κ. συγκρίνει ἀριστοτεχνικῶς καὶ εὐγλώττως τὴν διαφορὰν τῆς θεωρήσεως τῶν ἀρχαίων (λογικῆ) καὶ τῶν Μεσαιωνικῶν Ἑλλήνων (πίστις) ἐξ ὧν καὶ ἡ διαφορὰ τῶν περὶ Τέχνης ἀντιλήψεων των. Ὁ λόγος τοῦ Κ. ἐδῶ εἶναι περικαλλῆς ὡς ποίημα. Ἀναλύεται δὲ βαθύτερον ἡ διαφορὰ εἰς τὸ ἐπόμενον κεφ. συγκρίσεως τῆς Ἀρχαίας Τέχνης καὶ τῆς Βυζαντινῆς ἔνθα ἐλέγχει καὶ διαφόρους ἀβασίμους παραπλανητικὰς θεωρίας διὰ παραδειγμάτων σαφῶν καὶ πειστικῶν.

Μὲ τὴν αὐτὴν ἐμβρίθειαν, εὐρύτητα γνώσεων καὶ σταθερὰν ἐπιχειρηματολογίαν ἀναλύει καὶ ἐρμηνεύει τὰς διαφορὰς τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ Βυζ. Τέχνης καὶ προβαίνει εἰς ἱστορικὴν ἀνασκόπησιν τῆς ἐξελίξεως τῆς Ὁρθοδόξου ἀγιογραφίας κατὰ τὰ διάφορα εἶδη τῆς —φορηταὶ εἰκόνες, τοιχογραφίαι, μωσαϊκὰ— καὶ τὴν διάδοσιν τῆς Βυζ. εἰκονογραφικῆς τεχντροπίας εἰς τὰ ὀρθόδοξα ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς. Ἰδιαιτέρως ἐξετάζονται αἱ εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὁρους καλλιτεχνικαὶ ἐργασίαι τῶν διαφόρων ζωγραφικῶν σχολῶν, καθὼς καὶ εἰς τὰ Μετέωρα, τὸν Μυστρὰν καὶ ἄλλα μέρη καὶ ἐξηγεῖται πῶς ἡ εἰκονογραφία τῶν Ὁρθοδόξων παριστᾷ πρόσωπα «ἀναγεννηθέντα πρὸς αἰωνιότητα». Εἰς τὰς ἐρμηνείας τοῦ ὁ Κ. βασίζεται διαρκῶς εἰς τὰ ἱερὰ κείμενα τῆς Γραφῆς τὰ ἐμπνέοντα καὶ καθοδηγοῦντα τοὺς θρησκευτικοὺς καλλιτέχνας εἰς τὰς συνθέσεις των με ἔκφρασιν πνευματικὴν καὶ μυστικὴν. Ἐρμηνεύει ἐπίσης ὅτι οἱ ζωγράφοι μόνον ὅταν ἐν πίστει καὶ κατανύξει εἰργάζοντο ἀντεπεκρίνοντο εἰς τὰ αἰτήματα τῆς γνησίας ὀρθοδόξου εἰκονογραφίας. Εἰδικώτερον ἐξετάζονται αἱ ἐκφράσεις τῶν εἰκονογραφῆσεων τῆς Γεννήσεως, Σταυρώσεως, Ἀναστάσεως καὶ τῆς Παναγίας καὶ τὰ συνεχόμενα λειτουργικὰ στοιχεῖα με τὴν εἰκονογράφησιν, ὡς ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ Ὑμνωδία καὶ ἡ μουσικὴ. Ὁ λόγος ἔχει βάθος εὐλαβοῦς πίστεως, ὕψος θρησκευτικῆς ἐκφράσεως καὶ κάλλος λογοτεχνικῆς διατυπώσεως ποῦ προκαλεῖ στοχασμούς. Λαμπραὶ εἶναι ἰδιαιτέρως αἱ συγκρίσεις. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρω τὴν ὕμνωδιαν. Διὰ τὸ ἄσμα, παρ' ἡμῖν διακρίνεται τὸ θρησκευτικὸν (ψαλμωδία) καὶ τὸ κοσμικὸν (τραγοῦδι), ἐνῶ εἰς τὴν Δύσιν καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις λέγεται καὶ γίνεται αἰσθητὸν ὡς τραγοῦδι. Νομίζω ὅτι ἡ μεταγλώττισις τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ ἔργου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν θὰ ἦτο ἐνδεδειγμένη, διότι ἐκ τῶν προλήψεων τοῦ παρελθόντος (βυζαντινισμός), ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ὑπνωτισμένοι πολλοὶ Ἕλληνες, ἐνῶ εἰς τὴν Δύσιν ἔχει προχωρήσει ἡ ἀνάηψις καὶ ἔχει ἀποκατασταθῆ ἡ ἐκτίμησις πρὸς τὴν τεραστίαν καὶ πολῦτιμον προσφορὰν

πρὸς τὸν πολιτισμὸν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ Δυτικὴ μισαλλοδοξία εἶχε μεταβαπτίσει ὑποτιμητικῶς εἰς Βυζαντινισμόν ἐπειδὴ δὲν ἐδέχετο τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑποταγὴν του.

ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, Τὸ κίνημα τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1931 στὴν Κύπρου, διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ, Λευκωσία 1984, σελ. 281 ἔγγρ. XXIII.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1931 μερικοὶ Ἑλληνες μετεκπαιδευόμενοι ὑπάλληλοι καὶ ἀξιωματικοὶ εἰς τοὺς Παρισίους εἰδοποιηθέντες μετέβημεν καὶ ὑπεδέχθημεν εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Λυῶν μία ὁμάδα ἐκτοπιζομένων ἐκ Κύπρου πατριωτῶν εἰς ἐνδειξὴν ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης. Ἦσαν τὰ θύματα ἐνὸς ἐπὶ πλεόν ἀκάρπου καὶ ὀλεθρίως ἀπολήξαντος ἀγῶνος τῶν ὑποδούλων παιδιῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐνὸς ἀγῶνος ποῦ ἔχει μὲν τὴν ἰερότητα τῆς ἀγνότητος τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς θυσίας ὑπὲρ τῆς πατριωτικῆς ἰδέας καὶ τῆς ἐλευθερίας, στερεῖται ὁμως τῆς ἐμβριθοῦς ἐκ τῶν προτέρων μελέτης τῶν προϋλοθέσεων μιᾶς ἀποτελεσματικῆς ἐκβάσεως καὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ἐνδεχομένης ἀποτυχίας.. Τὸν ἀτυχή αὐτὸν ἀγῶνα τοῦ κινήματος ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως κατ' Ὀκτώβριον 1931 ἐν Κύπρῳ διαπραγματεύεται ἡ ἐν τίτλῳ ἀναφερομένη διατριβὴ τοῦ Πέτρου Στυλιανοῦ.

Ὁ συγγραφεὺς ἔμπειρος ἐρευνητῆς καὶ ἱστορικὸς τῆς Κύπρου τεκμηριώνει τὴν μελέτην του μὲ πλῆθος βιβλιογραφικῶν στοιχείων, ἐκδόσεων, ποικιλίαν ἀρχείων, στατιστικῶν, μαρτυριῶν, ἐκθέσεων, δημοσιευμάτων καὶ ποικίλης φύσεως ὕλικου καὶ φακέλλους τῆς Ἀγγλικῆς διοικήσεως, κατορθώνει δὲ νὰ παρουσιάσῃ αὐθεντικῶς καὶ νὰ διαφωτίσῃ ἀπὸ κάθε πλευρὰν τὸ κίνημα ἐλευθερίας τῶν Κυπρίων τοῦ 1931 καὶ τὴν ἀποτυχίαν εἰς ἀποτέλεσμα.

Εἰς τὸ τέλος ὁ συγγραφεὺς προβαίνει εἰς τὰς τελικὰς του κρίσεις. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι αἱ κρίσεις εἰς θέματα ἱστορίας τόσον ἀμέσως γειτνιάζοντα πρὸς τὰ γεγονότα τῶν ἡμερῶν μας εἶναι δυσχερεῖς. Καὶ τῶν δρασάντων προσώπων ἡ παρουσία καὶ ἐπιρροὴ ἐπικωλύει τὴν ἐλευθέραν περὶ αὐτῶν κρίσιν. Διὸ καὶ ὁ ἡμέτερος ἐδῶ συγγραφεὺς μόνον συγκεκαλυμμένως πως τείνει τὸν δάκτυλον «ἡ ἀπότομη καὶ συγκλονιστικὴ αὐτὴ ἀλλαγὴ στάσεως» πρὸς τὸν μητροπολίτην Κιτίου Νικόδημον. Μεταξὺ τῶν δυσμενῶν συνεπειῶν ὁ συγγραφεὺς εὐρίσκει καὶ μίαν ὀφέλιμον: "Ὅτι οἱ Κύπριοι ἀπέκτησαν ἐμπειρίαν νὰ ὀργανώσουν ἐπιτυχῶς τὴν δευτέραν των ἐπανάστασιν τοῦ 1955-1959... Ἀναπολῶ ζωνρῶς ἀκόμη τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν θρυλικὴν ἐκείνην ἐθνικὴν μας περίοδον. Δὲν εὐρίσκει ὁμως ὁ συγγραφεὺς ὅτι θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ μὴ εἶχε γίνῃ ποτε ὁ ἀγῶν ἐκεῖνος; Δὲν ὑπῆρξεν ἐξ ἴσου ἄγονος μὲ τὸν τοῦ 1931; Ἄν δὲν εἶναι ἔτσι, τότε διατὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος Γρίβα-Διγενῆ ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὰ στόματα τῶν ἐπισήμων Κυπρίων καὶ τῶν ἐπισήμων Ἑλλήνων; Ὑπάρχει καὶ τρίτη ἄποψις;

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ